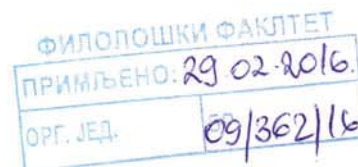

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ФИЛОЛОШКИ

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Филолошког факултета на 75. сједници одржаној 12.02.2016. године именовало је Комисију за писање извјештаја за оцјену теме докторске дисертације и провјеру услова кандидата.

Комисија је радила у саставу:

1. проф. др Јулијана Вучо, редовни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду, председник,
2. проф. др Мила Самарџић, редовни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду, члан,
3. проф. др Данило Капасо, ванредни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, члан.

Захваљујући на указаном повјерењу, Комисија подноси Наставно-научном вијећу

ИЗВЈЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЈЕНУ ТЕМЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

„КОНТИНУИРАНИ ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ НАСТАВНИКА СТРАНИХ ЈЕЗИКА У ЦРНОГОРСКОМ СИСТЕМУ ФОРМАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА“

и провјеру услова кандидата мр Драгише Вукотића

Састав Комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звање, назив уже научне области за коју је изабран у звање, назив универзитета и факултета у којем је члан комисије стално запослен.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Драгиша Вукотић рођен је 08.06.1975. године у Никшићу. Матурирао 1993. године у Гимназији „Стојан Церовић“ у Никшићу, друштвено-језички смјер, добитник дипломе „Луча“. Дипломирао на Филозофском факултету у Никшићу 1999. године на одсјеку за енглески и италијански језик и књижевност са просјечном оцјеном 9,02, добитник дипломе „Луча“. Магистрирао 2009. године на истом факултету, смјер наука о језику, тема магистарске тезе *Граматика у настави страних језика у основним школама Црне Горе*. Ментор при изради магистарског рада је била проф. др Јулијана Вучо. Стекао додатне квалификације на тренинзима за наставнике и добио звања наставник-ментор и наставник-тренер.

Наставничку каријеру започео је 1997. године као апсолвент у О.Ш. „Максим Горки“ у Подгорици, предавајући италијански језик, а од 1999. до 2011. год. предавао је енглески и италијански језик у О.Ш. „Лука Симоновић“ у Никшићу, гдје је поред наставе обављао и послове наставника ментора у раду са студентима завршне године студија енглеског језика. Од 2011. год. до данас запослен је у О.Ш. „Штампар Макарије“ у Подгорици, гдје предаје енглески језик.

Поред сталног радног ангажмана у школи, паралелно је радио и као хонорарни професор у приватној школи Oxford Center у Никшићу, држао курсеве за одрасле, од почетног до напредног (2006-2009). У периоду од 2009. до 2010. године радио као хонорарни професор на Факултету за стране језике (предмет савремени енглески језик-писмене и усмене вјежбе) и на Правном факултету Универзитета Медитеран у Подгорици (предмет енглески језик). Радио као хонорарни професор на Факултету за стране језике Универзитета Медитеран на одсјеку за енглески језик – специјалистичке студије, предмет Наставна пракса (2014). Од 2011. год до данас ради као хонорарни професор енглеског језика за приватну школу Cambridge Center у Подгорици – курсеви свих нивоа од почетног до напредног, као и припремни курсеви за Cambridge испите.

Поред педагошког рада, Драгиша Вукотић се издвојио као поуздан сарадник образовних институција у Црној Гори. У Заводу за школство у својству наставника тренера држао семинаре за наставнике енглеског језика, учествовао у изради измјена и допуна наставног програма за енглески језик, а тренутно је ангажован као члан тима за унапређење курикулума за енглески језик за основну школу. Представник је Завода за школство као члан у комисијама за полагање стручних испита за енглески језик за наставнике основних, средњих стручних школа и гимназија. У Испитном центру учествовао у састављању пилот теста за енглески језик за екстерну провјеру знања – мала матура. Такође је и оцјењивач Испитног Центра за тестове на екстерној провјери знања из енглеског језика за средње стручне школе и гимназије - матура.

Драгиша Вукотић је активан учесник у различитим активностима за професионални развој, присуствовао је бројним семинарима и конференцијама за наставнике енглеског и италијанског језика у земљи и иностранству. Члан је Друштва за примијењену лингвистику Црне Горе. Говори енглески и италијански језик.

Библиографија кандидата:

Научни радови:

- Вукотић, Д. (2014). *Континуирани професионални развој наставника страних језика – стање, потребе и перспективе у образовном систему Црне Горе*. Филолог бр. 10, стр. 97-104;
- Вукотић, Д. (2014). *Неки видови континуираног професионалног развоја наставника страних језика у Црној Гори*. *Анали филолошког факултета у Београду*, бр. 26, свеска 1, стр. 409 – 422.

Стручни радови:

- Вукотић, Д. (2011). *Обука наставника тренера – Young Learners Trainer Training – од теорије ка пракси*. У Вучо, Ј., Милатовић, Б. (приредиле). *Ставови промјена – промјена ставова*. Никшић: Филозофски факултет, стр. 250-255;
- Вукотић, Д. (2012). *ТКТ тренинг и семинар за обуку наставника енглеског језика*. У Перовић, С. (ур.) *Ми о језику, језик о нама*. Подгорица: Друштво за примијењену лингвистику Црне Горе, стр. 225-231;
- Вукотић, Д. (2013). *Континуирани професионални развој у образовању наставника страних језика*. *Folia Linguistica et Litteraria* бр. 8, стр. 131-141.

Учешћа на домаћим и међународним научним скуповима:

- 2010.** Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет у Никшићу (Научни скуп „Ставови промјена – промјена ставова“): *Обука наставника тренера – Young Learners Trainer Training – од теорије ка пракси*;
- 2010:** Друштво за примијењену лингвистику Црне Горе (Конференција „Ми о језику, језик о нама“): *ТКТ тренинг и семинар за обуку наставника енглеског језика*;
- 2013.** Спрска Академија наука и уметности, Београд (Међународна научна конференција „Improvements in Subject Didactics and Education of Teachers“): *Initial Foreign Language Teacher Education in Montenegro*“.

- а) Навести неопходне биографске податке: школовање, успјех у току школовања, кретање у служби, резултати научно-истраживачког или стручног рада, јавна признања, друштвене активности и познавање страних језика;
- б) У прилогу биографије доставити списак објављених научних радова.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Рад је усмјерен ка истраживању једне недовољно освијетљене научне области, с намјером да се прикажу синтетизована теоријска сазнања и на тај начин да јасна представа о елементима и садржајима перманентног усавршавања наставника, као и да се укаже на основне карактеристике и проблеме у сфери континуираног професионалног развоја наставника страних језика, са посебним освртом на стање, потребе и перспективе у систему формалног образовања Црне Горе. Значај једног оваквог рада добија на важности с обзиром на чињеницу да је предметна област релативно нова у сфери образовне и примијењене лингвистике у свијету (деведесете године двадесетог вијека), и да представља још увијек неистражено подручје код

нас, те да нијесу рађена никаква истраживања на ову тему. Тренутни постојећи модел развоја наставника ослања се углавном на искуства развијенијих земаља која већ имају установљен систем континуираног професионалног развоја, занемарујући на тај начин важност локалног контекста и специфичности које га карактеришу.

Рад ће обрадити савремене теоријске ставове у вези са едукацијом наставника у формалном едукативним системима и начинити компарацију постојећих теоријских модела у овој области. Надаље, теоријске поставке, као база за даља истраживања, упоредиће се са актуелним стањем у црногорском школству на основу података добијених из истраживања која ће се заснивати на изворима у архивима релевантних институција, међу којима је и Завод за школство Црне Горе. Такође, рад ће посједовати и обимно емпиријско истраживање у ком ће се провјерити ставови наставника и студената будућих наставника у вези са континуираним образовањем наставника страних језика. Емпиријско истраживање ће се спровести међу студентима страних језика специјалистичких студија наставничког смјера – будућим наставницима с једне, и искусним наставницима из праксе, с друге стране.

Предложена докторска дисертација ће се састојати из два дијела. Први дио ће садржати двије цјелине. Прва цјелина ће се бавити теоријским разматрањима у вези са појмом континуираног професионалног развоја наставника страних језика, кроз опис облика и категорија развоја – наставна пракса, менторство, школски надзор, рефлексивна настава, коришћење стручне литературе, као и видови колаборативног и формалног развоја наставника страних језика. Друга цјелина ће представљати анализу образовних политика и њиховог значаја. У оквиру ове цјелине даћемо приказ развоја наставника у европској димензији, а такође ћемо се бавити и историјским развојем и анализом континуираног професионалног развоја у Црној Гори.

Други дио дисертације чини окосницу нашег истраживања и обухватаће емпиријско истраживање које ће се спровести са двије групе испитаника путем анонимног анкетања. Прву групу сачињаваће студенти специјалистичких студија наставничког смјера са одсјека за енглески, италијански, француски, руски и њемачки језик Филозофског факултета у Никшићу. Другу групу испитаника обухватаће искусни наставници практичари који предају стране језике у основним, средњим стручним школама и гимназијама у Црној Гори.

Хипотезе за студенте:

- Претпостављамо да су се студенти страних језика определијелили за наставнички смјер не искључиво због тога што желе да буду наставници језика, већ да постоје и други разлози за овакво опредељење,
- Кад је у питању најпожељније занимање којим би студенти вољели да се баве након завршених студија, мишљења смо да ће одговори бити разнолики и да неће у највећој мјери укључивати наставничку професију,
- На основу наших претпоставки, студенти ће се, када су у питању најкориснији предмети током студија, определијелити за предмете *савремени језик и методика наставе страног језика (теоријски и практични дио)*,
- Сматрамо да су студенти генерално задовољни стицањем солидне теоријске основе на факултету, али да ће, с друге стране, бити мишљења да је могло бити више прилика за стицање практичних знања и вјештина које ће им касније бити потребне за наставнички позив,

- Очекујемо да се студентима генерално допада искуство које су имали током практичне обуке у школама,
- Претпостављамо да би студенти жељели да унесу промјене у већ постојећи концепт тренутних студија и организације теоријске и практичне наставе на факултету,
- Сматрамо да студенти схватају јединство теорије и праксе, те да ће се изјаснити да су обје компоненте подједнако важне за будући наставнички позив,
- Претпостављамо да студенти у великој мјери знају шта подразумевају и укључује термин *континуирани професионални развој наставника*.

Хипотезе за наставнике:

- Сматрамо да велики број наставника разумије на прави начин појам *континуирани професионални развој наставника*,
- Досадашње искуство наставника са активностима за развој, по нашем мишљењу, укључиваће практични дио из методике наставе још за вријеме студија страног језика, размјену мишљења и искустава са колегама, учешће на семинарима, коришћење стручне литературе и рефлексивну наставу,
- Мишљења смо да наставници имају свијест о неопходности професионалног развоја, и да желе да се перманентно усавршавају,
- Претпостављамо да би велики број наставника требало да има идеју о томе шта претпоставља и укључује концепт *Одјека за професионални развој наставника Завода за школство Црне Горе*, као и концепт *континуираног професионалног развоја на нивоу школе*,
- Сматрамо да су наставници само дјелимично мотивисани за активности професионалног усавршавања.

Методолошки поступци који ће се примјењивати током истраживања могу се сврстати у ред лонгитудиналних, компаративних и трансферзалних истраживачких поступака:

- обједињавање, анализа са критичким освртом, синтеза и систематизација теоријских сазнања базираних на релевантној литератури из више области: лингвистике, примијењене лингвистике, образовне лингвистике и педагогије,
- истраживање, уз ослањање на научне доприносе различитих искустава, о томе како се спроводи професионални развој наставника у срединама које развијају овај вид усавршавања наставника као специфичан вид едукације,
- истраживање категорије континуираног професионалног развоја наставника страних језика у Црној Гори,
- анкетирање циљне групе и тумачење резултата анкете спроведене са студентима будућим наставницима и наставницима страних језика,
- пројектовање могућег развоја континуираног професионалног образовања у Црној Гори кроз опис садржаја и облика образовања.

Инструмент који ће се користити приликом анкете јесте упитник, уз примјену квантитативних и квалитативних метода у циљу интерпретације резултата. Обрада добијених података извршиће се помоћу статистичког програма SPSS 17.0, а анализа резултата упитника обухватиће анализу засновану на дистрибуцији фреквенција, односно, утврдићемо статистичке мјере централне тенденције.

Рад ће на тај начин путем описа анализе резултата истраживања послужити као смјерница свима онима који су укључени у проблематику континуираног развоја

наставника страних језика, како професорима на факултетима за едукацију наставног кадра, тако и образовним институцијама и креаторима образовних политика у земљи. Рад ће пружити приказ тренутног стања и потреба, и као научни допринос, понудити пројекцију могућег развоја ове области у црногорском формалном образовном контексту.

- а) Значај истраживања;
- б) Преглед истраживања;
- в) Радна хипотеза са циљем истраживања;
- г) Материјал и метод рада;
- д) Научни допринос истраживања.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

Драгиша Вукотић има богато наставничко искуство, као и искуство ментора, тренера и предавача. Учествовао је на бројним семинарима и програмима обуке за наставнике страних језика у земљи и иностранству, и држао семинаре за црногорске наставнике енглеског језика. Сарадник је образовних државних институција Министарства просвјете и Завода за школство Црне Горе на разним програмима и пројектима. Активно развија и своје научне активности, члан је Друштва за примијењену лингвистику Црне Горе. Учествовао је на научним скуповима у Црној Гори и региону, и има објављене радове у зборницима са конференција, као и у научним часописима. Својим досадашњим радом показао је да је оспособљен да рјешава комплексне научне задатке и да је способан да приступи научном истраживању и изради докторске дисертације.

Ова дисертација обрађује проблематику која до сада није била истраживана у региону, а која је предмет великих пројеката и активности на великим европским универзитетима. Предложено истраживање и очекивани резултати представљаће значајан допринос развоју области континуираног професионалног развоја наставника страних језика у Црној Гори. Практична примјена резултата истраживања послужиће надлежним образовним институцијама и универзитетским јединицама задуженим за област образовања и усавршавања наставника страних језика као смјерница према којој треба да промишљају, а креаторима политике учења страних језика у Црној Гори биће драгоцјен допринос према коме могу да усклађују своје активности.

Након прегледа пријаве теме за докторску дисертацију кандидата мр Драгише Вукотића, чланови Комисије констатују да је тема научно релевантна, па предлажу Наставно-научном вијећу Филолошког факултета да прихвати Извјештај комисије и да мр Драгиши Вукотићу одобри израду докторске дисертације под насловом *Континуирани професионални развој наставника страних језика у црногорском систему формалног образовања.*

- а) Кратка оцјена о научним и стручним квалификацијама кандидата тј. о његовим способностима да приступи изради дисертације;
- б) Научна или практична оправданост предложених истраживања и резултати који се могу очекивати;
- в) Мишљење о предложеној методи истраживања;

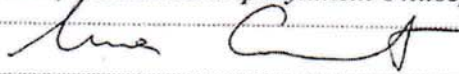
- г) Уколико комисија сматра да кандидат не посједује одговарајуће научне и стручне квалификације, да неке претпоставке кандидата у вези пријављене дисертације нису тачне или је предложен метод рада неадекватан, исти треба детаљно образложити.
- д) Приједлог са образложеном оцјеном о подобности теме и кандидата (Обавезно написати оцјену да ли су тема и кандидат подобни или не)

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Јулијана Вучо, редовни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду, предсједник,

2. др Мила Самарџић, редовни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду, члан,

3. др Данило Капасо, ванредни професор, Специфични језици – италијански језик, Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, члан.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извјештај.

Dragiša B. Vukotić* 371.13(497.16)
O.Š. „Štampar Makarije“ Podgorica 374.71(497.16)

NEKI VIDOVI KONTINUIRANOG PROFESIONALNOG RAZVOJA NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA U CRNOJ GORI

Rad se bavi analizom rezultata dijela istraživanja vezanog za oblast kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori. Istraživanje (sprovedeno među nastavnicima koji predaju strane jezike u crnogorskim osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnazijama) je u ovom slučaju imalo za cilj identifikaciju najkorisnijih i najrasprostranjenijih vidova permanentnog usavršavanja nastavnika u obrazovnom sistemu Crne Gore. Takođe, u radu su izložene i osnovne teorijske postavke koje se odnose na kategorije seminara i razmjene mišljenja i iskustava sa kolegama, kao najkorisnijih i najrasprostranjenijih aktivnosti za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika stranih jezika u crnogorskom obrazovnom kontekstu.

Ključne riječi: kontinuirani profesionalni razvoj, nastavnici stranih jezika, seminar, razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama.

1. Uvod

Kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika predstavlja relativno novu kategoriju u oblasti obrazovanja nastavnika. Sa reformom nacionalnog obrazovnog sistema, u okviru Zavoda za školstvo Crne Gore koji je osnovan 2003. godine, izdiferencirao se poseban sektor *Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*¹, kada se u periodu od 2005. do 2009. godine po prvi put formirao sistem kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori. U svijetu, ideja o potrebi za permanentnim usavršavanjem nastavnika se javila ranije, o čemu svjedoči postojanje stručne literature iz ove oblasti (devedesete godine prošlog vijeka), a kao što se vidi, ovaj novi trend, ili potreba i obaveza, od skora počinje biti veoma aktuelan i kod nas.

* O.Š. „Štampar Makarije“, Blok 5, 81000 Podgorica; email: brgomne@gmail.com
1 Na zvaničnom sajtu Zavoda za školstvo www.zavodzaskolstvo.gov.me mogu se pronaći sve informacije u vezi sa nadležnostima i aktivnostima Zavoda i Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika..

Kao dugogodišnji nastavnik engleskog i italijanskog jezika, autor je do sada učestvovao u mnogim aktivnostima usavršavanja za nastavnike stranih jezika, i mišljenja je da je ovakav vid razvoja izuzetno važan. U nastojanju da ispitamo stanje ove kategorije u crnogorskom obrazovnom sistemu, odlučili smo se da uradimo istraživanje sa nastavnicima stranih jezika, a u nastavku rada, zbog nemogućnosti objavljivanja cjelokupnih rezultata istraživanja, prikazaćemo samo jedan njegov dio, sa težištem na najrasprostranjenijim i najkorisnijim vidovima profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori². Takođe ćemo se, u drugom dijelu rada, osvrnuti na teorijske postavke i objašnjenja onih vidova razvoja koje su naši nastavnici identifikovali kao najčešće i najkorisnije.

2. Istraživanje sprovedeno među nastavnicima stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija u Crnoj Gori

Anketno ispitivanje nastavnika stranih jezika obavljeno je tokom prvog polugodišta školske 2011/2012 godine, a uzorak na kome se vršilo istraživanje predstavljali su nastavnici iz sljedećih gradova Crne Gore – Podgorica, Danilovgrad, Nikšić, Berane, Kotor, Budva i Bijelo Polje. Osnovni razlog zašto smo se opredijelili za ove gradove jeste raznolikost u geografskom smislu (škole iz sjeverne, centralne, južne i primorske regije Crne Gore), što je obezbijedilo dobijanje heterogenog uzorka nastavničke populacije. Tako smo istraživanjem obuhvatili 98 nastavnika iz dvadeset osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija, a statistička obrada podataka iz upitnika obrađena je elektronskim putem, pomoću programa SPSS 17.0.

2.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je sagledavanje mišljenja i stavova nastavnika stranih jezika o problematici permanentnog usavršavanja, a kao što smo i prije istakli, analiza rezultata prikazana u radu imaće fokus na sljedeće elemente:

2 Dio rezultata istraživanja koji ćemo prikazati u radu predstavlja samo jedan segment cjelokupnog istraživanja koje je, između ostalog, predmet rada autorove doktorske teze u pripremi pod nazivom *Kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika stranih jezika u obrazovnom sistemu Crne Gore*.

- iskustvenu komponentu ispitanika (sa kojim vidovima razvoja su do sada imali iskustva),
- identifikaciju onih vidova razvoja od kojih su nastavnici stranih jezika imali dobrobiti, i
- identifikaciju najrasprostranjenijih vidova kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika.

2.2. Metodologija istraživanja

Smatrali smo da je najpodesniji instrument za ovakav vid istraživanja upitnik³. U upitniku za nastavnike nalazila su se pitanja zatvorenog tipa, gdje se od ispitanika tražilo da zaokruže odgovore koji najbolje odražavaju njihovo mišljenje. Pored toga, ostavljena je i mogućnost da ispitanici iznesu svoje mišljenje, ukoliko se nijedan ponuđeni odgovor ne podudara sa njihovim stavovima, da daju dodatne komentare ukoliko žele, a anketa je sadržala i pitanja otvorenog tipa gdje su ispitanici imali priliku da eksplicitno iznesu i obrazlože svoje mišljenje o određenom pitanju.

2.3. Hipoteze

- Kada govorimo o dosadašnjem iskustvu nastavnika sa aktivnostima za razvoj, pretpostavljamo da će uključivati praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika, razmjenu iskustava i mišljenja sa kolegama, učešće na seminarima, korištenje stručne literature i refleksivnu nastavu⁴.

3 Istraživanja koja se sprovode putem upitnika su veoma rasprostranjena i sačinjena su da procjene sistem uvjerenja nastavnika jezika. (Brown, Rogers, 2002:118).

4 Ova hipoteza se može sasvim logično objasniti sljedećim činjenicama: praktični dio iz metodike nastave stranog jezika predstavlja obavezu svakog studenta završne godine studija, tako da je nemoguće zamisliti svršenog studenta, budućeg nastavnika koji nije imao iskustva sa ovim vidom usavršavanja. Razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama je, dobro je poznato svima koji se bave nastavničkim pozivom, veoma rasprostranjen vid razvoja nastavnika, neformalne je prirode, i može se odvijati u nastavnom i vannastavnom kontekstu, i ne pretpostavlja nikakvo ulaganje u materijalnom smislu. Seminari su trenutno najrasprostranjenija aktivnost profesionalnog usavršavanja u našem školskom sistemu, tako da vjerujemo da je velika većina nastavnika imala iskustvo sa ovim vidom razvoja. Korišćenje stručne literature, zajedno sa refleksivnom nastavom, predstavlja još jedan od načina učenja koji ne uključuje materijalna sredstva, i može se odvijati bilo gdje.

- Hipoteza je i da ispitanici smatraju da su imali dobrobit od vidova razvoja sa kojima su do sada imali iskustva.

- Smatramo da su najrasprostranjeniji vidovi razvoja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori učešće na seminarima, razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama i refleksivna nastava.

2.4. Prikaz rezultata istraživanja

Od ispitanika smo tražili da identifikuju vidove profesionalnog usavršavanja sa kojima su se sretali u svojoj dosadašnjoj praksi.

Kao što možemo vidjeti sa grafika I (u prilogu), vidovi profesionalnog razvoja nastavnika kroz njihovu nastavnu praksu mogu se, po broju učestalosti, ugrubo svrstati u četiri grupe:

- prva obuhvata sljedeće aktivnosti: korišćenje stručne literature (89 ispitanika), učešće na seminarima (88), razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama (86), kao i praktični dio iz metodike nastave još za vrijeme studija stranih jezika (80 nastavnika);
- druga grupa odgovora odnosi se na sljedeće vidove usavršavanja: opservacije od strane kolega i stručnih organa škole (71 nastavnika), posjeta školskog nadzornika (65), opservacije časova drugih kolega (62), kao i refleksivna nastava, tojest razmišljanje o sopstvenoj nastavi (50);
- treća grupa odgovora obuhvata kategoriju mentorstva sa nastavnikom pripravnikom (41), studijski boravak u inostranstvu (33), kao i mentorstvo koje podrazumijeva rad se iskusnim nastavnikom (20 nastavnika);
- četvrta grupa odgovora ima najmanju frekvenciju, a vidovi profesionalnog usavršavanja su sljedeći: timski rad sa nastavnicima (15), učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima koji se bave pitanjima nastave stranih jezika (13 ispitanika), zatim postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave (5), i po jedan odgovor koji su naveli nastavnici, a nije uključivao ništa od ponuđenog. Ti odgovori se odnose na dodatnu obuku nastavnika i na boravak u Londonu.

Iz priloženog se vidi, kao što smo i pretpostavljali, da dosadašnje iskustvo nastavnika u aktivnostima za profesionalni razvoj u najvećoj

mjeri podrazumijeva aktivnosti iz prve grupe odgovora, dok se najmanje rasprostranjeni vidovi profesionalnog usavršavanja odnose na učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima, postdiplomske studije, kao i dodatnu obuku. Pa ipak, naša hipoteza je samo djelimično potvrđena, jer smo smatrali da će se u najfrekventnijim odgovorima ispitanika naći i *refleksivna nastava*, ali to nije bio slučaj.

Na pitanje od kojih aktivnosti profesionalnog usavršavanja su imali dobiti, ispitanici su imali mogućnost zaokruživanja više odgovora, a prikaz odgovora nalazi se na grafiku broj II. Tumačenje rezultata za ovo pitanje podrazumijeva povezanost sa analizom prethodnog. Naime, poređenjem sa brojem odgovora iz prethodnog pitanja za odgovarajući vid razvoja dobićemo podatke koliko je nastavnika koji su se izjasnili za određenu aktivnost u prethodnom pitanju nanovo zaokružilo isti odgovor, i samim tim potvrdilo da su imali izvjestan benefit od istog.

Najveća frekvencija odgovora u ovom pitanju odnosila se na razmjenu mišljenja i iskustava sa kolegama (77 nastavnika), što u poređenju sa prethodnim pitanjem (86 odgovora) potvrđuje da je ovaj vid razvoja nastavnici itekako smatraju djelotvornim. Isto možemo konstatovati i sa korišćenjem stručne literature (77 odgovora) u poređenju sa prethodnim pitanjem (89). Treći najfrekventniji vid profesionalnog razvoja nastavnika jeste učešće na seminarima – 72 nastavnika smatra da su od ovog vida usavršavanja imali dobiti, a u prethodnom pitanju za ovaj vid se opredijelilo 88 nastavnika, a zatim slijedi praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika (56 nastavnika je imalo dobiti, od 80, koliko ih se za ovu opciju izjasnilo u prethodnom pitanju).

Dalja analiza i komparacija sa rezultatima iz prethodnog pitanja dala nam je slične nalaze za većinu odgovora. Tako, veliki procenat nastavnika koji sa opredijelio za opservacije časova kolega (50:62), refleksivnu nastavu (49:50), studijski boravak u inostranstvu (33:33), mentorstvo – rad sa iskusnim nastavnikom (18:20), timski rad sa nastavnicima (12:15), smatra da je imao dobiti od ovih vidova usavršavanja, što se lako može vidjeti na osnovu podataka iz zagrada (komparacija sa prethodnim pitanjem). Interesantan je podatak vezan za kategoriju studijskog boravka u inostranstvu – po ovom pitanju postoji 100% poklapanje, što nam nedvosmisleno govori da je ovo vid razvoja koji svakom nastavniku bez izuzetka donosi izuzetnu korist. Identična situacija jeste i sa postdiplomskim

studijama iz oblasti jezika i metodike nastave. Ova kategorija je inače veoma malo zastupljena među odgovorima (svega 5 odgovora), jer predstavlja dosadašnje iskustvo nastavnika sa ovim vidovima razvoja, tako da konstatujemo da je vrlo mali broj ispitanika imao šansu da se usavršava na ovaj način, ali svi oni koji su prošli kroz ovaj vid razvoja, smatraju ga, bez izuzetka, veoma korisnim.

Ipak, situacija nije ista sa nekim vidovima razvoja. Tako, na primjer, opservacije od strane kolega i stručnih organa škole (31:71), mentorstvo – rad sa nastavnikom početnikom (23:41), posjeta školskog nadzornika (23:65) predstavljaju aktivnosti profesionalnog razvoja od kojih u prosjeku polovina anketiranih nastavnika smatra da nijesu imali dobiti. Ostali odgovori su procentualno veoma mali, nemaju veliki procenat poklapanja sa prethodnim pitanjem, te samim tim ne zavređuju dalju analizu.

Ovi nalazi su uglavnom prihvatljivi i generalno se podudaraju sa našim hipotezama, pa ipak ne možemo a da ne primijetimo nesklad u odgovorima kada su u pitanju kategorije profesionalnog razvoja iz prethodnog paragrafa. Naime, najveću disproporciju imamo kod opservacija od strane kolega i stručnih organa škole, zatim kod posjete školskog nadzornika, i na kraju kod kategorije mentorstva, tojest rada sa nastavnikom početnikom.

Koji su razlozi za ovu pojavu i zašto barem polovina anketiranih nastavnika smatra da od ovih oblika usavršavanja nije imala dobiti? Odgovor za prve dvije kategorije možda treba tražiti u činjenici da je se u oba slučaja radi o izvjesnom autoritetu sa strane koji dolazi sa namjerom opservacije časa, koja je gotovo uvijek praćena nekom vrstom evaluacije. Logično objašnjenje bi bilo da nastavnici jednostavno ne vole da neko drugi *prati, nadzoriše, ocjenjuje i komentariše* njihov rad. Takođe, budući da se nastavnička profesija smatra (ili je barem bio takav slučaj do sada) jednom od najnezavisnijih, i u tom smislu nastavnik kao profesionalac je veoma nezavistan u svom poslu, zaključujemo da nastavnici, ili bar jedan dobar dio njih ne voli autoritete koji na neki način, posredno ili neposredno, *narušavaju* njihovu samostalnost, nezavisnost, pa zašto ne reći i privatnost u poslu. S druge strane, ne možemo da se ne osvrnemo na mogućnost da ti *spoljni autoriteti* vjerovatno nekada imaju pogrešan pristup svom poslu, pa ponekad i zaborave svoju osnovnu funkciju i zadatke, pristup i odnos prema kolegama nastavnicima koje opserviraju ili nadzorišu, te na taj

način ne nailaze na dobar prijem kod svojih kolega nastavnika praktičara.

Kad govorimo o mentorstvo nastavniku početniku, iznenađuje činjenica da dobar dio nastavnika smatra ovaj vid usavršavanja nedjelotvornim. Smatramo da objašnjenje za ovu pojavu leži u jednostranom pogledu na stvari od strane nastavnika-mentora, jer on očigledno stavlja sebe u prvi plan kao neko ko je tu da pruži podršku i da smjernice nastavniku koji tek počinje, te samim tim da od ovakvih aktivnosti dobiti ima samo i jedino mladi nastavnik. Ovo, naravno, nije tačno, jer dobro je poznato da od ovog procesa i nastavnik-mentor itekako može imati koristi.

Od ispitanika se tražilo da budu eksplicitniji i prokomentarišu dobre strane profesionalnog razvoja nastavnika i da navedu na koje vidove usavršavanja misle i kakvu su korist imali od toga. Najveće frekvencije (kao što se vidi na grafiku broj III) imale su kategorije razmjene iskustava sa kolegama (40) i prisustvovanje seminarima (38). Ovi podaci se podudaraju sa podacima iz prethodnog pitanja, gdje su, zajedno sa korišćenjem stručne literature, ova dva vida usavršavanja imala najveću frekvenciju. Ispitanici, dakle smatraju da su najviše dobiti imali od razmjene iskustava sa kolegama i od učešća na seminarima, a ovu činjenicu možemo dovesti u vezu sa identifikacijom najrasprostranjenijim vidovima profesionalnog razvoja, o čemu će biti riječi kasnije u radu. Od ostalih vidova, zastupljenih sa manjom frekvencijom izdvajamo boravak u inostranstvu (21), korišćenje stručne literature (18), opservacije časova (13) i mentorstvo (12). Ostale kategorije su procentualno zanemarljive, a odnose se na posjetu školskog nadzornika, korišćenje interneta, postdiplomske studije, praktični dio iz metodike nastave, refleksivnu nastavu, obogaćivanje sopstvenog znanja, i rad sa izvornim govornicima.

Na kraju, od nastavnika se tražilo da identifikuju najrasprostranjenije vidove kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori (grafiku broj IV). Ovakvi podaci se mogu dovesti u vezu sa pitanjem o vidovima profesionalnog razvoja od kojih su nastavnici imali dobiti (grafici broj II i III). Zaključujemo da su učešće na seminarima i razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama ne samo najčešća, već i najdjelotvornija među nastavnicima stranih jezika. Što se rasprostranjenosti ostalih vidova tiče, slijede manje brojni odgovori: praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika (35), mentorstvo (31), posjeta školskog nadzornika (30 odgovora), i isto toliko odgovora za korišćenje

stručne literature). Zatim, sa još manje odgovora slijede opservacije časova , kao i refleksivna nastava (25 i 23 odgovora). Iznenaduje podatak da refleksivnu nastavu naši nastavnici ne posmatraju kao nešto što je široko rasprostranjeno i veoma zastupljeno u našem školskom kontekstu, i ovim podatkom ne potvrđuju se naše hipoteze da će, uz učešće na seminarima, i razmjenu mišljenja i iskustva sa kolegama ovaj vid profesionalnog razvoja biti jedan od najrasprostranjenijih.

3. Osnovne teorijske postavke

Kao što smo mogli vidjeti, najkorisniji i najrasprostranjeniji oblici razvoja nastavnika stranih jezika, po mišljenju crnogorskih nastavnika praktičara, jesu *učešće na seminarima* i *razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama*, te ćemo se u nastavku rada osvrnuti na kratak teorijski prikaz osnovnih postavki ove dvije kategorije.

3.1. Radionice (seminari)⁵

3.1.1. Šta su radionice?

Radionica je intenzivna, kratka po trajanju aktivnost učenja, zamišljena da obezbijedi mogućnost za sticanje posebnih znanja i vještina. U radionici, od učesnika se očekuje da nauče nešto što će kasnije primijeniti u učionici, kao i da dobiju iskustvo u vezi sa temom, poput,

5 U našem kontekstu je mnogo češće u upotrebi termin *seminar*, međutim taj pojam je širi u odnosu na pojam *radionica*. Seminar, kao najčešći vid profesionalnog razvoja nastavnika, razlikuje se od radionice po načinu vođenja i organizacije, a u prošlosti najčešći vid seminara su bila predavanja iz određene oblasti. Vođen na taj način, seminar nije zahtijevao (aktivno) učešće učesnika, jer je uglavnom govornik bio taj koji je vodio glavnu riječ tokom cijelog seminara, a učesnici su na kraju imali mogućnost da postavljaju pitanja. U novije vrijeme, ovakav vid organizovanja i vođenja seminara se napušta, ustupajući mjesto novom načinu koji podrazumijeva učešće učesnika tokom čitavog trajanja seminara. Tako, učesnik dobija priliku da se aktivno uključi u proces, sluša prezentera, odradi zadatke koji se od njega traže (individualno, u paru ili u grupi), daje komentare, sugestije, priča o iskustvima, postavlja pitanja, razvija diskusiju. Ovakav oblik rada postiže se seminarima *radioničarskog tipa*, tojest organizovanjem *radionica*.

na primjer, razvojnih procedura za opservacije u učionici, ili sprovođenja akcionog istraživanja. Radionice takođe omogućavaju da učesnici ispituju svoja uvjerenja u vezi sa nastavom i učenjem i da iskoriste ovaj proces da razmisle o svojoj sopstvenoj nastavnoj praksi. Radionice s mogu odnositi na pitanja koja se tiču institucionalnog, kao i individualnog razvoja, a vodi ih osoba za koju se smatra da je ekspert i koja ima značajno iskustvo u domenu teme na koju se radionica odnosi. Učenje bazirano na radionicama je naročito pogodno za nastavnike, jer se može zakazati van radnog vremena nastavnika (subotom, na primjer). Radionice su jedan od najčešćih i najkorisnijih oblika aktivnosti profesionalnog usavršavanja nastavnika (Richards, Gallo & Renandya u Richards, Farrell, 2009:23), iako prva radionica za nastavnike datira još iz 1936. godine (O'Rourke & Burton u Richards, Farrell, 2009:23). Radionice se razlikuju od drugih formi koje se koriste u svrhu profesionalnog razvoja nastavnika, kao što su, na primjer, seminari. Seminar je sesija, ili serija sesija, u kojoj grupa ljudi sa iskustvom raspravlja o nekom pitanju, pritom razmjenjujući informacije i iskustva. Kao što je slučaj i sa radionicama, seminar takođe vodi osoba koja je stručnjak iz određene oblasti, ali kod seminara, učesnici mogu biti podjednako iskusni i isto tako stručni kao i osoba koja ga vodi. I kod seminara i kod radionica, od svih učesnika se očekuje da daju svoj doprinos aktivnim učešćem, iako se način učešća razlikuje. Kao što i sam naziv ukazuje, radionica je mjesto gdje se postiže rad, usmjeren na kolaborativno istraživanje i rješavanje problema.

3.1.2. Benefiti radionica

Ričards i Farel (Richards, Farrell, 2009:24,25) smatraju da su radionice su najmoćniji i najefektniji oblik aktivnosti profesionalnog razvoja nastavnika, i ističu da postoji više dobrih strana ovakvog vida usavršavanja nastavnika:

- Radionicama se može dobiti teorijski input od strane eksperta – iako sve radionice ne uključuju input, nastavnicima je obično potrebna pomoć stručnjaka kako bi se upoznali sa određenim temama, a radionica daje mogućnost stručnjaku iz oblasti da podijeli svoje znanje i iskustvo sa nastavnicima u sredini koja je ugodna za učenje.

- Radionice nude nastavnicima praktičnu primjenu u učionici – namjera radionica jeste da osnaže praktične vještine nastavnika i da pomognu u rješavanju problema, radije nego da jednostavno poboljšaju razumijevanje teorije. Prema tome, nastavnici bi po završetku radionice trebalo da odu sa prtljagom koji sadrži mnoštvo ideja, strategija, tehnika i materijala koji se može koristiti u učionici.
- Radionice mogu povećati motivaciju nastavnika – one vode nastavnike van učionice na mjesto gdje oni mogu podijeliti probleme i brige sa kolegama nastavnicima iz drugih škola. One takođe mogu poslužiti da ponovo razbuktaju entuzijazam za nastavu. Koncentrovana priroda radionice takođe pomaže održavanju nivoa interesovanja kod nastavnika.
- Radionice razvijaju kolegijalnost – provođenje nekoliko sati sa drugim kolegama pomaže razvoju kolegijalnih veza i međuljudskih odnosa, a često se ti odnosi nastave i poslije same radionice.
- Radionice mogu podržati inovacije – radionice mogu biti ključna strategija u implementaciji kurikuluma ili neke druge vrste promjene. Na primjer, ako nova obrazovna politika uvodi neki nepoznati pristup nastavi ili kurikulumu, radionice bi bile idealan format za pripremu nastavnika za takvu promjenu.
- Radionice traju kratko – one mogu varirati u smislu dužine trajanja, mada su obično vremenski ograničene. Budući da se radionica fokusira na veoma specifičnu temu, vrijeme za bavljenje njom je vremenski ograničeno, što predstavlja prednost za nastavnike i institucije koje imaju malo vremena na raspolaganju za dodatne aktivnosti.
- Radionice su fleksibilne u smislu organizacije – iako uključuju pitanja i probleme koji se baziraju na teoretskom i konceptualnom inputu nakon koga slijedi rješenje problema i primjena u paru ili grupi, redosled ovih aktivnosti može varirati u zavisnosti od preferenci lidera⁶ ili učesnika.

3.2. Razmjena mišljenja i iskustava sa nastavnicima

Kolaborativni (ili kooperativni) razvoj nastavnika stranih jezika sve češći vid razvoja nastavnika koji se srijeće u različitim kontekstima

⁶ Termin koji se mogu koristiti za označavanje osobe stručnjaka koji vodi radionicu su: lider, prezenter, trener.

nastave jezika. U prošlosti, nastava je tradicionalno bila djelatnost koja se izvodila u izolaciji, i nije imala dodirnih tačaka sa kolegama iz struke. Ključna komponenta razvoja nastavnika jeste da se prevaziđe ovakva izolacija putem kolaborativnog rada unutar i izvan učionice. Edž (Edge u Johnston, 2009: 241) smatra da „sarađujući sa drugima, možemo doći do boljeg razumijevanja naših sopstvenih iskustava i mišljenja“.

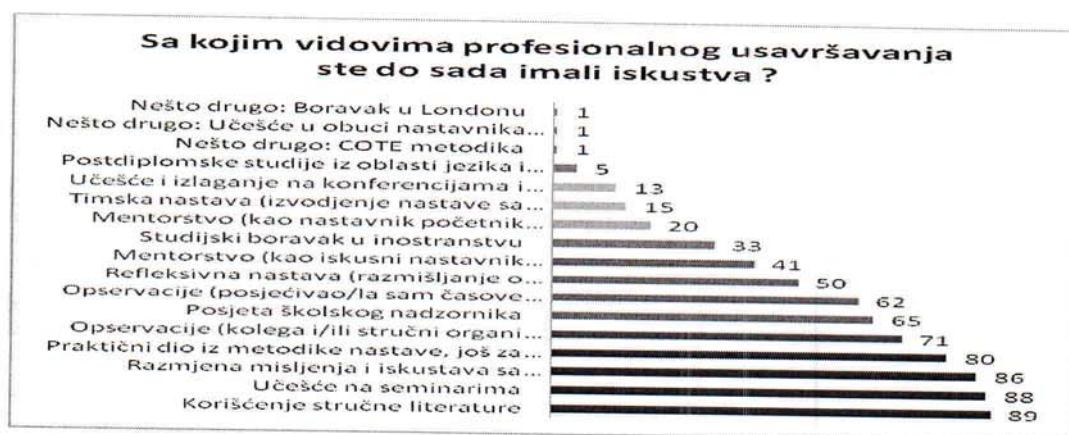
Šta podrazumijeva termin *kolaboracija* u kontekstu razvoja nastavnika? Kolaborativni razvoj nastavnika je bilo kakvo neprekidno i sistematsko istraživanje nastave i učenja u kojem nastavnik dobrovoljno sarađuje sa drugima koji su uključeni u nastavni proces, i u kojem se, kao glavni cilj, pretpostavlja profesionalni razvoj. Kada govorimo o tome ko sa kim sarađuje, konstatujemo da je očigledno da je sam nastavnik u centru kolaborativnog razvoja. Postoji mnogo mogućnosti za saradnju u obrazovnom kontekstu. Džonston (Johnston, 2009:242) predlaže četiri glavne mogućnosti:

- Nastavnici mogu sarađivati sa svojim kolegama, tojest drugim nastavnicima stranih jezika. Ovakav vid saradnje se može usredsrediti na pitanja vezana za nastavu, na primjer korišćenje materijala, organizacija nastave, upotreba jezika u učionici, i tako dalje.
- Saradnja nastavnika sa istraživačima sa univerziteta – ovakav vid saradnje obično započinje istraživač, sa težištem na pitanja koja su u vezi sa istraživanjem u obrazovanju. Ovakva saradnja teži da bude metodološki i/ili teoretski složenija u odnosu na prethodni vid saradnje, budući da istraživači često imaju više resursa (uključujući i vrijeme, dragocjen faktor za nastavnike praktičare), a takođe pokazuje i veći interes za teoretisanje koje je samo sebi svrha.
- Nastavnici mogu sarađivati i sa svojim učenicima. Ovakav vid saradnje nudi zadivljujuće mogućnosti za produblјivanje saznanja o učionici nastavnika i o tome ko je u njoj.
- Saradnja nastavnika sa svima koji su uključeni u proces nastave i učenja – administratori, nadzornici, roditelji i slično.
- Saradnja na daljinu – profesionalni razvoj nastavnika posredstvom kompjutera.

4. Zaključak

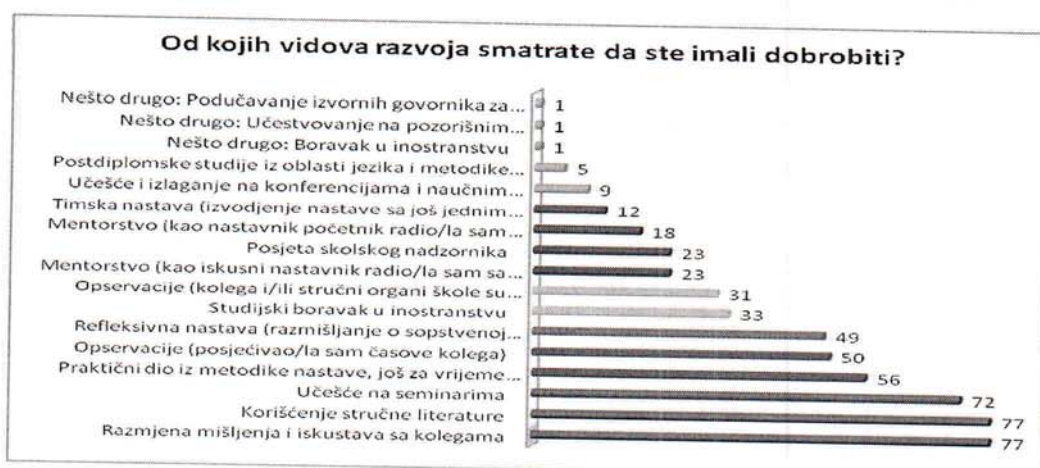
Istraživanje sprovedeno među nastavnicima stranih jezika u Crnoj Gori dalo nam je, između ostalog, podatke o najkorisnijim i najčešćim oblicima kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika. Tako su se izdvojila dva vida koja pripadaju dvijema različitim širim kategorijama obrazovanja nastavnika: *učesće na seminarima*, koji predstavlja jedan od vidova **formalnog**, i *razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama*, koji pripada **kolaborativnom** ili **kooperativnom** vidu razvoja nastavnika. Kategorije studijskog boravka u inostranstvu, kao i postdiplomskih studija iz oblasti jezika i metodike nastave predstavljaju, po mišljenju naših nastavnika koji su sa njima imali iskustva, izuzetno korisne vidove usavršavanja (potvrda u 100 % slučajeva), ali zbog male frekvencije (veoma mali broj nastavnika je ikada imao priliku da se susretne sa ovim oblicima razvoja), zaključujemo da su ovi vidovi usavršavanja nastavnika, iako prepoznati kao djelotvorni, na žalost veoma slabo zastupljeni među našim nastavnicima stranih jezika.

PRILOZI

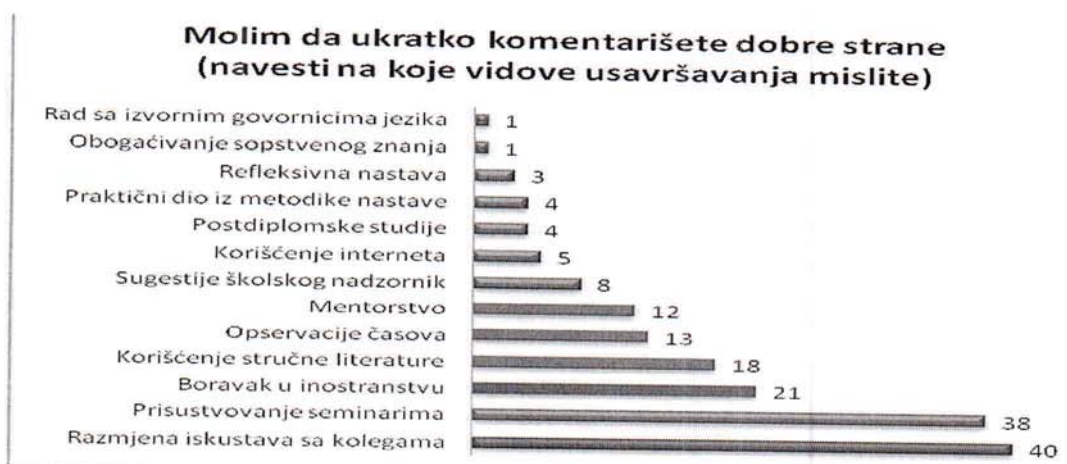

Grafik I: Vidovi profesionalnog usavršavanja kroz dosadašnje iskustvo nastavnika

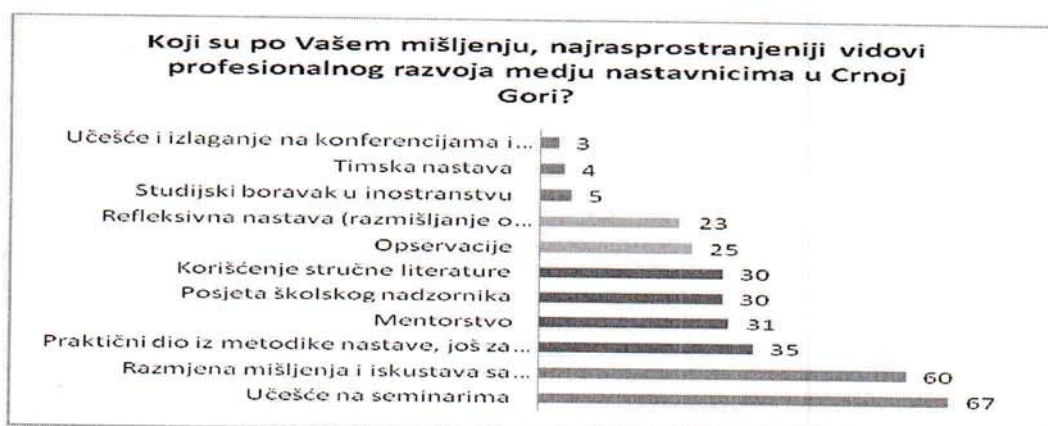
NEKI VIDOVI KONTINUIRANOG PROFESIONALNOG
RAZVOJA NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA U CRNOJ GORI

Grafik II: Dobrobiti od vidova profesionalnog razvoja nastavnika

Grafik III: Ispitanici i vidovi usavršavanja sa pozitivnim stranama

Grafik IV: Najrasprostranjeniji vidovi profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori

Literatura

- Brown, James Dean, and Theodore S. Rogers. 2002. *Doing Second Language Research*. Oxford: OUP
- Johnston, Bill. Collaborative Teacher development. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 241-245
- Richards, J. C. and Thomas S. C. Farrell. 2009. *Professional Development for Language Teachers: Strategies for Teacher Learning*. New York: CUP

Izvori

www.zavodzaskolstvo.gov.me, sajtu pristupljeno 04.05.2011. u 01.15.

Dragiša B. Vukotić

SOME FORMS OF CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR THE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN MONTENEGRO

Summary

The paper deals with research results related to the area of continuing professional development for foreign language teachers in Montenegro. The research (carried out among Montenegrin foreign language teachers teaching in elementary, secondary and high schools) aimed to identify the most useful and the most frequent forms of teacher development in Montenegrin educational system. Also, the paper outlines some basic theoretical aspects regarding *workshops* and *colaborative professional development*.